

ЦЕНТР
ЕКОНОМІЧНОЇ
СТРАТЕГІЇ

МІЖНАРОДНИЙ
ФОНД
ВІДРОДЖЕННЯ

Дата: 12.03.2024

Автори: Дарія Михайлішина, Марія Томіліна, Єлезар Левченко,
Олександра Мироненко, Максим Самойлюк

Керівник проекту – Гліб Вишлінський

Українські біженці. Майбутнє за кордоном та плани на повернення

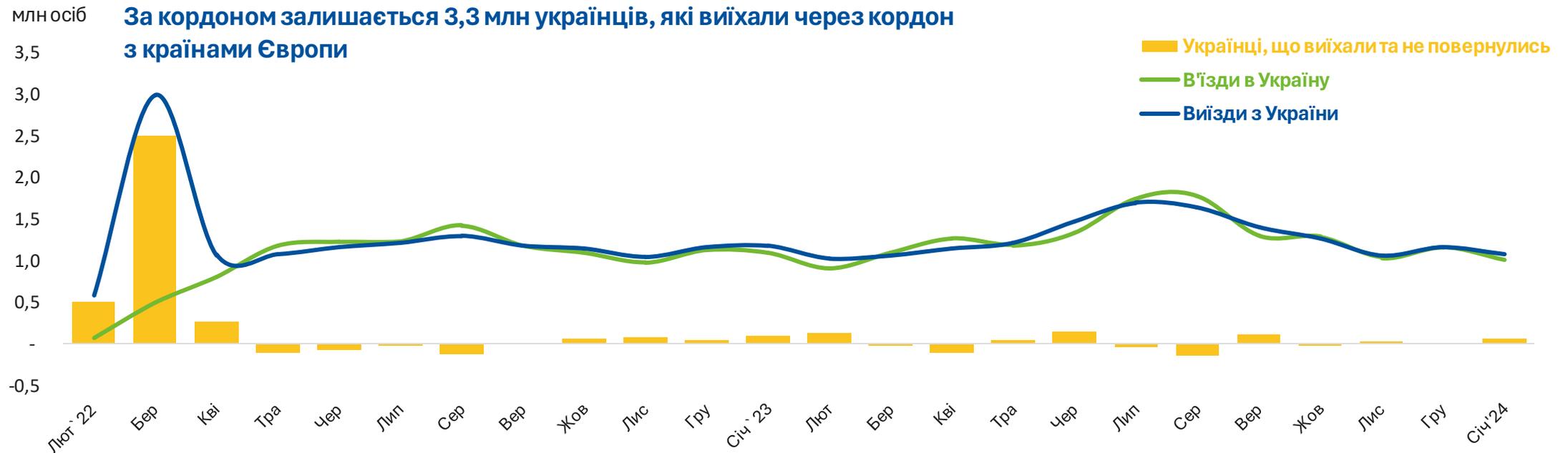
КІЛЬКІСТЬ УКРАЇНЦІВ ЗА КОРДОНОМ

КІЛЬКІСТЬ УКРАЇНЦІВ ЗА КОРДОНОМ

За межами України перебуває 4,9 млн українців

Станом на кінець січня 2024 року, від початку повномасштабного вторгнення виїхало 30,2 млн людей, а в'їхало – 26,9 млн. Тобто за кордоном залишається близько 3,3 млн українців (це тільки ті, хто перетнув кордон з країнами Європи).

В опитуванні від Info Sapiens, 7,5% відповіли, що виїхали з України через Росію та Білорусь до Європи (або 250 тис. осіб). За даними ООН, кількість українських біженців в Росії та Білорусі становить близько 1,3 млн осіб. Відповідно, загальна кількість українських біженців складає 4,9 млн осіб.

КІЛЬКІСТЬ УКРАЇНЦІВ ЗА КОРДОНОМ

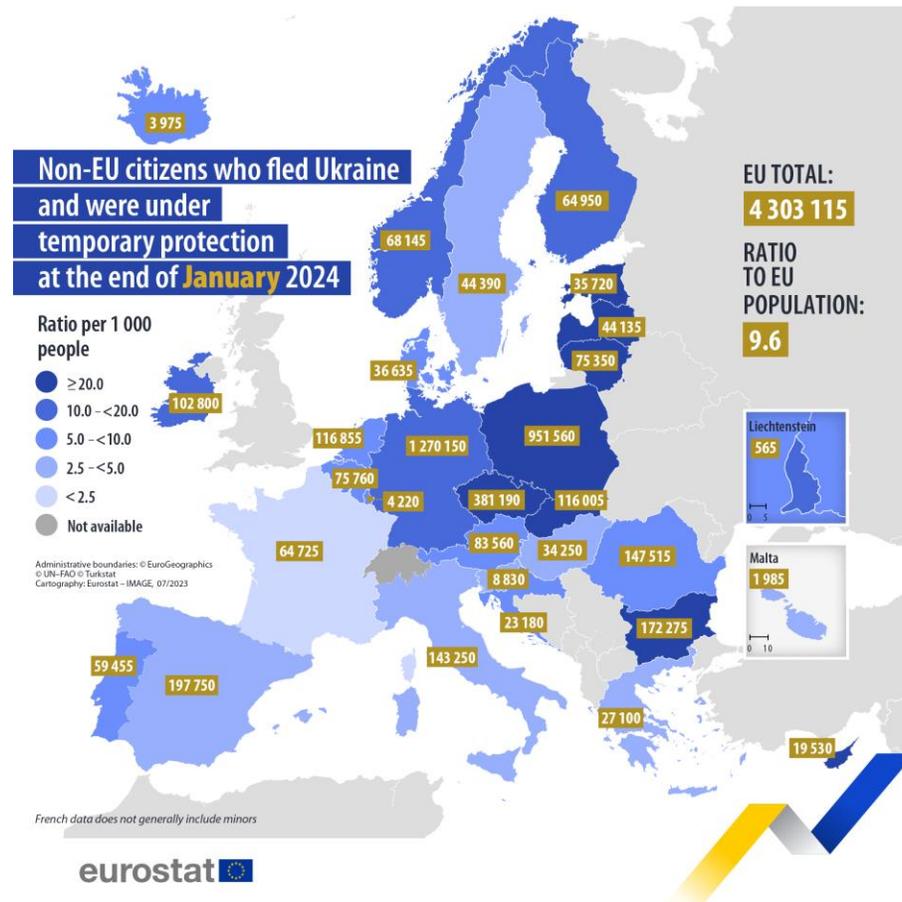
Порівняння оцінки кількості біженців за старою і новою методологією

	Стара оцінка за 2022 рік	Нова оцінка за 2022 рік
Виїхали в напрямку Європи	3,3 млн	3,1 млн
Виїхали в Європу через Росію/Білорусь	0,5-1,4 млн	230 тис
Виїхали і залишились в Росії/Білорусі	1,5 млн/1,3 млн	1,3 млн
Загалом	5,3 млн - 6,2 млн	4,6 млн

КІЛЬКІСТЬ УКРАЇНЦІВ ЗА КОРДОНОМ

Розподіл українських біженців за країною перебування

Географічний розподіл біженців у Європі

- Станом на кінець січня 2023 року, близько 4,3 млн українців мають статус тимчасового захисту в країнах ЄС.
- Найбільша к-сть біженців перебуває в Німеччині (1,3 млн осіб), Польщі (951,6 тис) та Чехії (381,2 тис).
- У розподілі к-сті біженців на 1 особу в країні лідирує Естонія – близько 37 українців на 1 тис. жителів.
- З серпня 2022 по січень 2024 у країнах Європи частка чоловіків зросла з 31% до 37%. Найбільше зростання зафіксовано у Нідерландах – на 22 в.п. (з 16% до 38%).
- Поза країнами Європи, найбільшими країнами за кількістю прийнятих з початку повномасштабного вторгнення українців є США (280 тис. осіб), Велика Британія (253,2 тис.) і Канада (210,2 тис.).

КІЛЬКІСТЬ УКРАЇНЦІВ ЗА КОРДОНОМ

Використання даних: ООН vs Прикордонні служби

За 2022 рік ми використовуємо дані ООН, а за січень 2023 – січень 2024 років — дані ДПСУ. Головна причина змін – значні розбіжності між даними, які публікуються на сайті ООН, та тими, що надають прикордонні служби України та інших країн.

За 2022 рік ми використовуємо саме дані ООН, а не ДПСУ, бо в перші тижні повномасштабного вторгнення спостерігалися труднощі із точною фіксацією перетинів кордону. Тому, дані ДПСУ за 2022 рік є неповними, і замість них – дані ООН.

Порівняння динаміки перетинів кордону України з країнами-сусідами на основі даних ООН та прикордонних служб за січень-грудень 2023 років

	ДПСУ	ООН	Прикордонна служба країни
Польща	- 31 тис. осіб	+ 485 тис. осіб	- 29 тис. осіб
Словаччина	- 64 тис. осіб	+ 7 тис. осіб	- 61 тис. осіб
Угорщина	+ 26 тис. осіб	дані відсутні	- 12 тис. осіб
Румунія	+ 139 тис. осіб	+ 93 тис. осіб	дані за період відсутні
Молдова	+ 61 тис. осіб	- 121 тис. осіб	дані відсутні

ПРАВОВИЙ СТАТУС УКРАЇНСЬКИХ БІЖЕНЦІВ

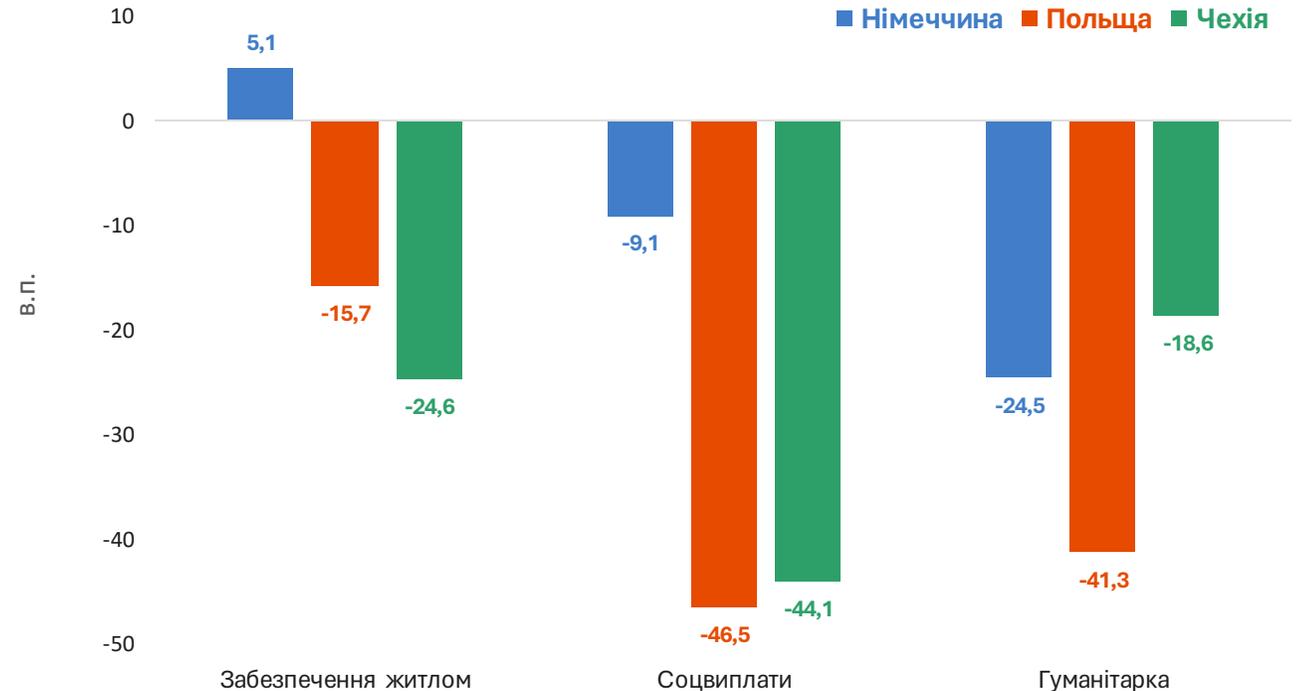
ПРАВОВИЙ СТАТУС УКРАЇНСЬКИХ БІЖЕНЦІВ

Країни поступово скорочують витрати на біженців та роблять умови більш жорсткими

- В країнах ЄС українські біженці отримали статус тимчасового захисту з правом на проживання, доступ до медицини, освіти та ринку праці. Українці отримують підтримку у вигляді забезпечення житлом, соціальні виплати, гуманітарну допомогу тощо.
- Поза ЄС – у Великій Британії, США та Канаді застосовуються спеціальні програми, і українці отримують значно меншу підтримку, ніж в ЄС.
- За рік сильно зменшилась підтримка житлом та виплатами: країни все більше вводять нові умови для перебування для українських біженців, які обмежують кількість новоприбулих та стимулюють українців до повернення.

Різниця в наданні пільг між 2022 та 2023 роками

Допомога українцям за кордоном значно зменшилась, в Німеччині не так різко

Джерело: опитування Info Sapiens на замовлення ЦЕС, розрахунки ЦЕС

ПРАВОВИЙ СТАТУС УКРАЇНСЬКИХ БІЖЕНЦІВ

Статус тимчасового захисту спливає 4 березня 2025 року. Що робити українським біженцям після цієї дати, якщо війна не закінчиться?

Основні варіанти продовження легального перебування українців за кордоном

Варіанти	Переваги та недоліки
Свобода пересування та проживання на рівні з громадянами ЄС	Переваги: пришвидшення інтеграції України в ЄС. Недоліки: більше українців виїдуть на постійне проживання за кордоном.
Продовження статусу тимчасового захисту	Переваги: продовження вже існуючого статусу з тими ж перевагами. Недоліки: зменшення вірогідності повернення в Україну.
Статус міжнародного або додаткового захисту	Недоліки: складний процес отримання. Послаблення зв'язків з Україною
Класичні дозволи на проживання	Недоліки: Отримання іншого громадянства знизить вірогідність повернення в Україну.
Статус довгострокового резидента	Переваги: постійний період дії, доступ до всіх соціальних благ. Недоліки: строгі вимоги для отримання, зниження вірогідності повернення в Україну.
Депортація українців без дозволу на проживання	Переваги: повернення українців, позитивний вплив на економіку і демографічну ситуацію в Україні. Недоліки: деяким українцям немає куди повертатись

ХТО САМЕ ВИЇХАВ З УКРАЇНИ ТА КУДИ?

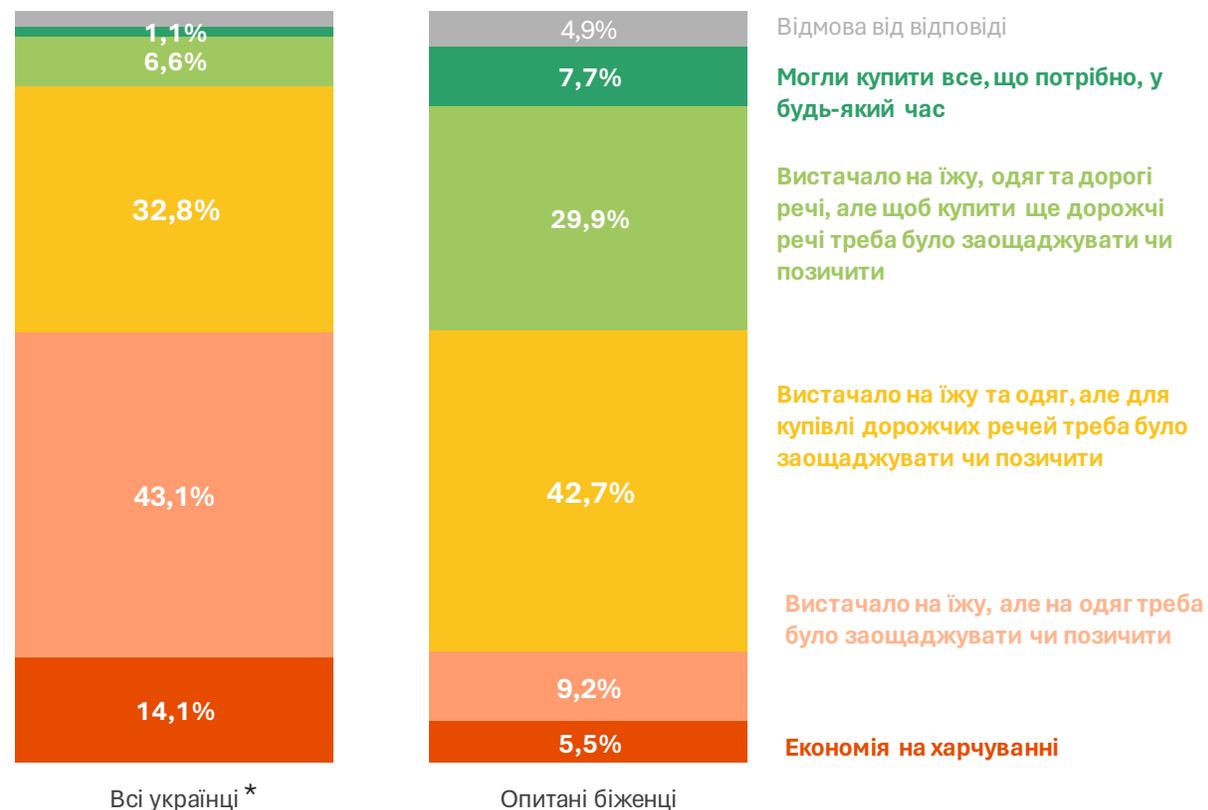

ХТО САМЕ ВИЇХАВ З УКРАЇНИ ТА КУДИ?

Більшість біженців – це жінки віком 35-44 та діти

- Більшість біженців – жінки (65%).
- З травня 2023 частка неповнолітніх зменшилась з 51% до 38%.
- Відносна більшість українських біженців за кордоном перебувають у Німеччині та Польщі – 19% та 16%.
- Більшість опитаних нами біженців виїхали з південних та східних областей України.
- Частка опитаних українських біженців, які у січні 2024 року мали вищу або незакінчену вищу освіту, зберігається на рівні 70%.
- Біженці оцінюють свій економічний стан до повномасштабного вторгнення значно краще, ніж загальноукраїнські показники 2021 року.

Опитані ЦЕС біженці були більш заможними до повномасштабної війни, ніж українці в цілому

ЯК ЖИВУТЬ УКРАЇНСЬКІ БІЖЕНЦІ?

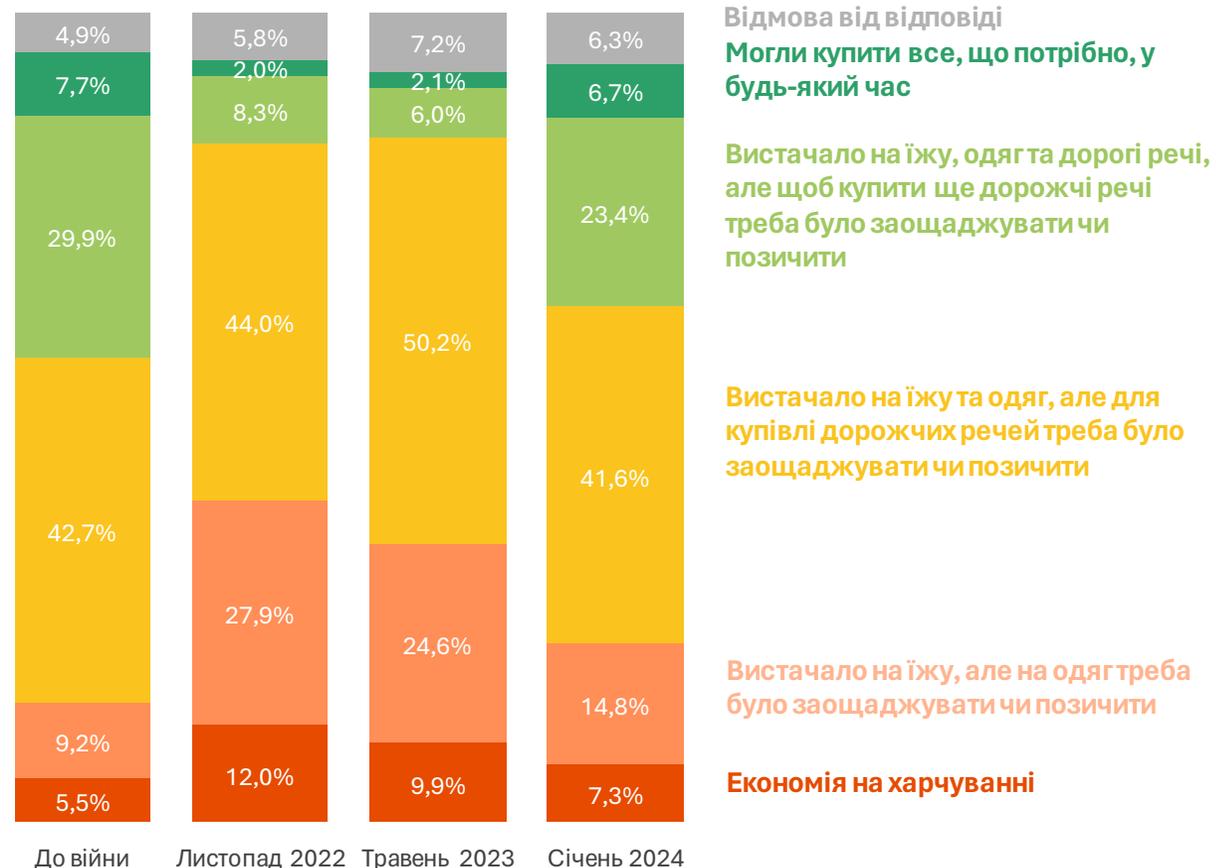

ЕКОНОМІЧНЕ СТАНОВИЩЕ

Економічне становище українських біженців покращилося за кордоном

- З травня 2023 економічне становище біженців суттєво покращилось: частка тих, кому не вистачає на їжу чи одяг зменшилась на 10 відсоткових пунктів.
- Так само продовжує падати незадоволення обсягом соціальних виплат.
- Це пояснюється, зокрема, вищим рівнем працевлаштування та зростанням доходів.
- З травня 2023 частка залучених до ринку праці зросла з 39% до 45%. Також зменшується частка тих, хто не шукає роботи.
- Понад 60% тепер мають вищі доходи, ніж до 24.02.2022. У листопаді 2022 цей показник складав 43%.

Українські біженці покращили своє економічне становище

Джерело: опитування Info Sapiens на замовлення ЦЕС

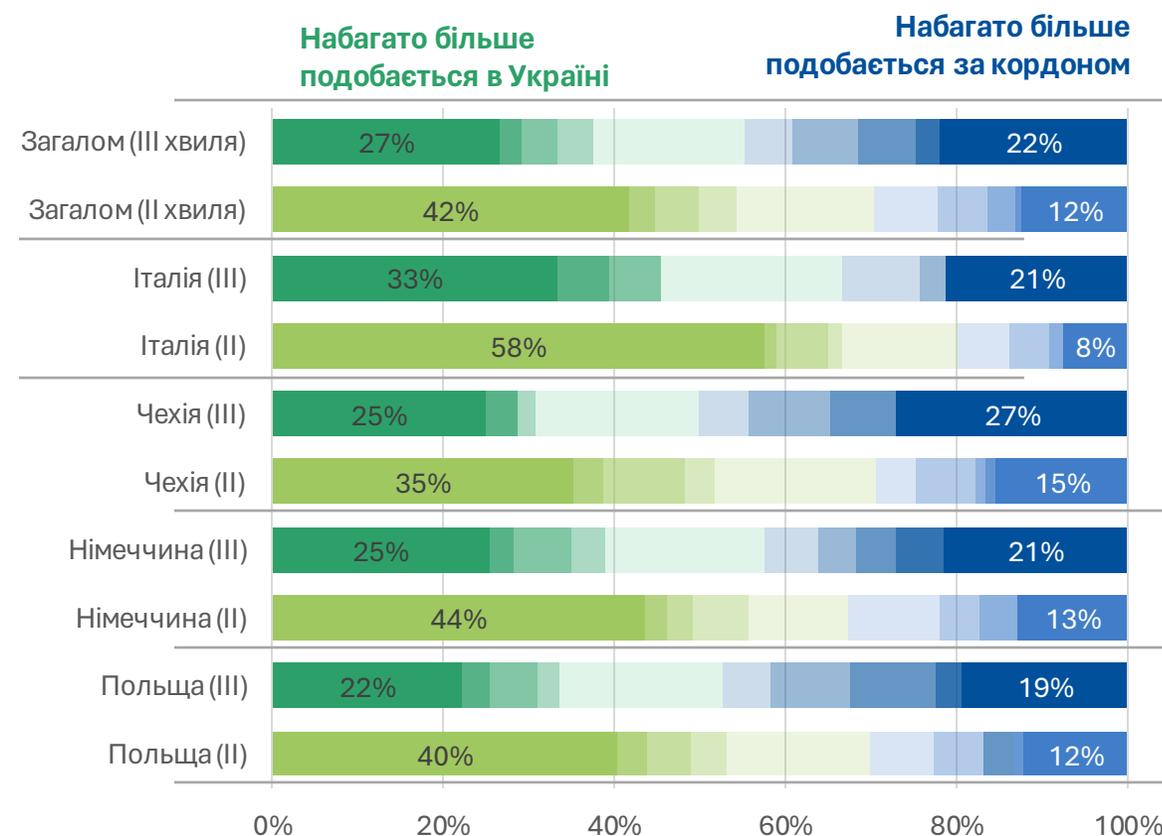
СОЦІАЛЬНА ІНТЕГРАЦІЯ

Рівень адаптації українських біженців зростає, все більшій частці подобається жити за кордоном

- Очікувано, довше перебування за кордоном супроводжується вищим рівнем адаптації до нового життя.
- Порівняно з травнем 2023, у січні 2024 більша частка біженців повідомляє, що їм більше подобається за кордоном, аніж в Україні.
- Рівень підтримки місцевих жителів залишається високим, хоч і знизився порівняно з попередніми хвилями опитування. Найпозитивніше ставлення до себе відмічають біженці у США, Канаді та Франції.
- Порівняно з травнем 2023, зросла частка українців з друзями серед місцевих з 55% до 63%. Водночас майже третина біженців досі не має хороших знайомих з місцевих жителів.

Усюди добре, а вдома краще? Впала частка тих, хто так вважає

Порівняння результатів II (травень 2023) та III (січень 2024) хвиль опитування.

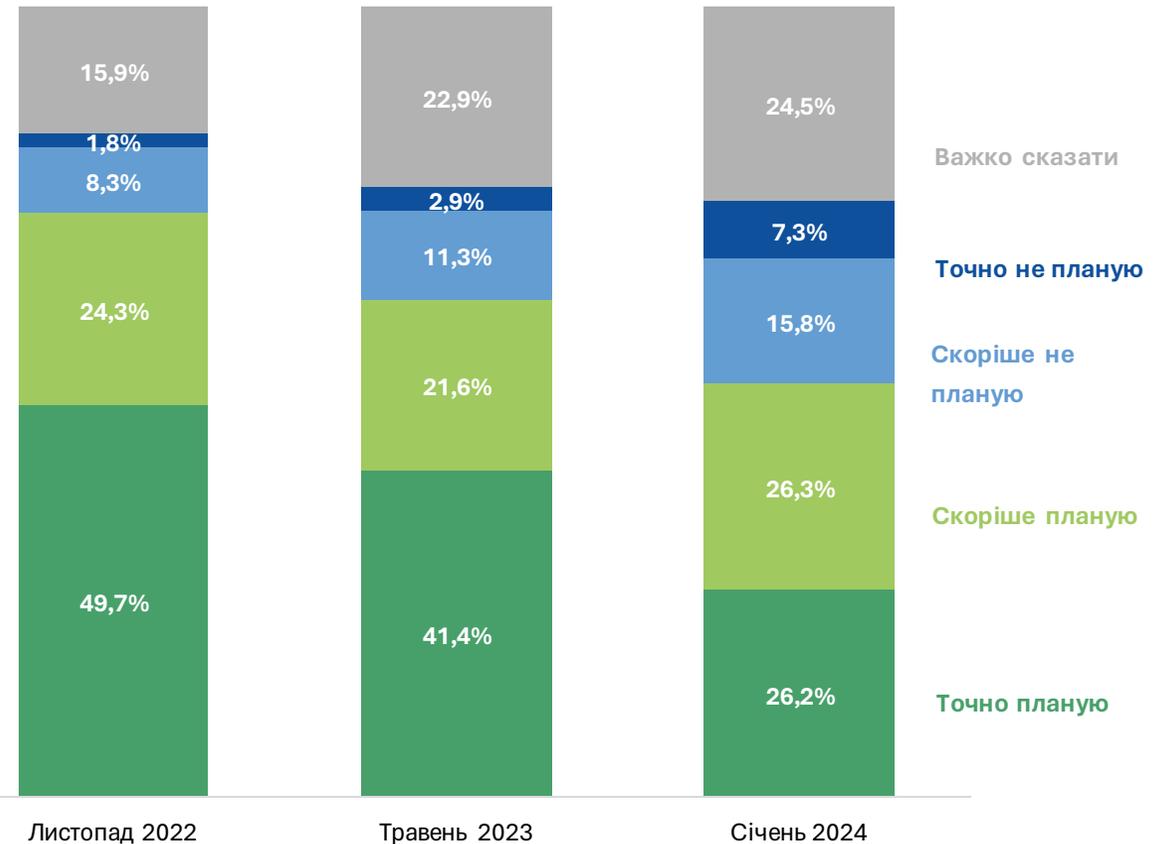
ЧИ ПЛАНУЮТЬ УКРАЇНЦІ ПОВЕРТАТИСЯ?

ЧИ ПЛАНУЮТЬ УКРАЇНЦІ ПОВЕРТАТИСЯ?

Плани дорослих та малих українців щодо повернення в Україну

- Більшість українців все ще планують повернутися до України (26% точно та 26% скоріше). 61% планує це зробити після війни.
- Остаточне закінчення війни / припинення бойових дій та повітряних ударів, вищий рівень життя в Україні, можливість знайти добре оплачувану роботу – це фактори, які стимулюватимуть українських біженців повернутися до України.
- Лише невелика частка біженців (16%) готові повернутися до інших регіонів, а не у свій рідний. Головні чинники, які б стимулювали повернення не у свій регіон, – можливість швидко знайти добре оплачувану роботу, безкоштовне житло/знижка на оренду чи його надання роботодавцем, грошова допомога від уряду.
- Більшість дітей теж хочуть повернутися до України, але їх частка дещо менша ніж серед дорослих (22% точно, 25% скоріше). Найбільш охочі це зробити діти віком 6-14 років і ті, що навчаються в українських школах.

Частка тих, хто точно планує повернутися, знизилася на більше ніж 20 п.п. за останній рік

Джерело: опитування Info Sapiens на замовлення ЦЕС

ЧИ ПЛАНУЮТЬ УКРАЇНЦІ ПОВЕРТАТИСЯ?

Чому українські біженці не повертаються? – наші припущення

- **Погіршення економічної та безпекової ситуацій та високий рівень невизначеності:** 65% українських біженців очікують погіршення економічної ситуації впродовж 2024 року, 43% - безпекової, а 37% відзначають високий рівень невизначеності розвитку військових подій, що не дозволяє їм повертатися додому.
- **Зруйноване/пошкоджене житло:** у 5% біженців повністю зруйновано житло, а в 19% - зазнало пошкоджень, але підлягає відновленню. Відсутність житла або можливість проживати там без перешкод не стимулюють українських біженців повертатися до своїх помешкань.
- **Економічні мотиви:** 23% українських біженців отримують більше коштів за роботу за кордоном, ніж в Україні, а «набагато більше» – 38%. Такий високий рівень доходу збільшується ймовірність, що біженці будуть менш охочі повертатися до України, коли вже забезпечили собі комфорт в іншій країні.
- **Асиміляція в країні перебування:** 35% українських біженців вже влаштувалися на роботу. Вже 36% біженців працюють за тією ж професією, що і в Україні до війни, а 13% – за суміжною.

64% українських біженців готові інвестувати у власний професійний розвиток за кордоном. Для 26% біженців знання мови не створює проблем, щоб влаштуватися на хорошу роботу, отримати державні послуги; а для 42% – лише інколи.
- **Бажання жити за кордоном:** 70% українських біженців задоволені проживанням в країні свого поточного перебування. 39% дорослим українським біженцям подобається більше жити за кордоном, ніж в Україні, а навпаки – 38%. Серед дітей, ситуація дещо інша – їм все ж більше подобається жити за кордоном ніж в Україні (41% проти 36%). На додачу, 50% українських біженців хочуть возз'єднатися зі своїми рідними за кордоном.

КЛАСТЕРНИЙ АНАЛІЗ

За результатами кластерного аналізу виокремили 4 групи біженців

Люди із зони бойових дій

- Українці, які були вимушені покинути свій дім через активні бойові дії або окупацію їхніх регіонів;
- Люди в цій групі, порівняно з іншими, більш схильні бути жінками, 25-49 років, виїжджати за кордон з дітьми і проживати у Польщі;
- Вони менш схильні бути впевненими щодо повернення в Україну: лише 13,8% точно планують повернутись до України порівняно з 26,2% серед усіх біженців.

Люди старшого віку

- Переважно люди старшого віку (50+ років), більшість з яких не має вищої освіти;
- Вони дещо рідше отримують соціальні виплати, а ті, хто й отримують, то в сумі, яка не покриває базових потреб;
- Вони є більш пов'язаними з Україною, ніж представники інших груп: 62,8% із них повертались до України після виїзду за кордон, порівняно із 46,4% серед усіх біженців.

Самозабезпечені

- Біженці в цій групі не отримують допомогу від країни перебування і більш схильні самостійно оплачувати оренду свого житла;
- Вони найбільш схильні працювати як дистанційно на українську компанію, так і повний робочий день на роботі в країні перебування;
- Представники цієї групи є найбільш готовими повернутися до України навіть до закінчення війни - 54,2% порівняно з 38,7% серед усіх.

В процесі інтеграції

- Українці, які наразі перебувають в процесі активної інтеграції в країні перебування;
- Вони частіше за інші групи відвідують мовні або інші короткострокові курси та досі не працюють;
- Багато осіб в цій групі (40%) проживають в Німеччині (порівняно з 17,7% серед усіх біженців), яка відома своїми щедрими виплатами.

РЕГРЕСІЙНИЙ АНАЛІЗ

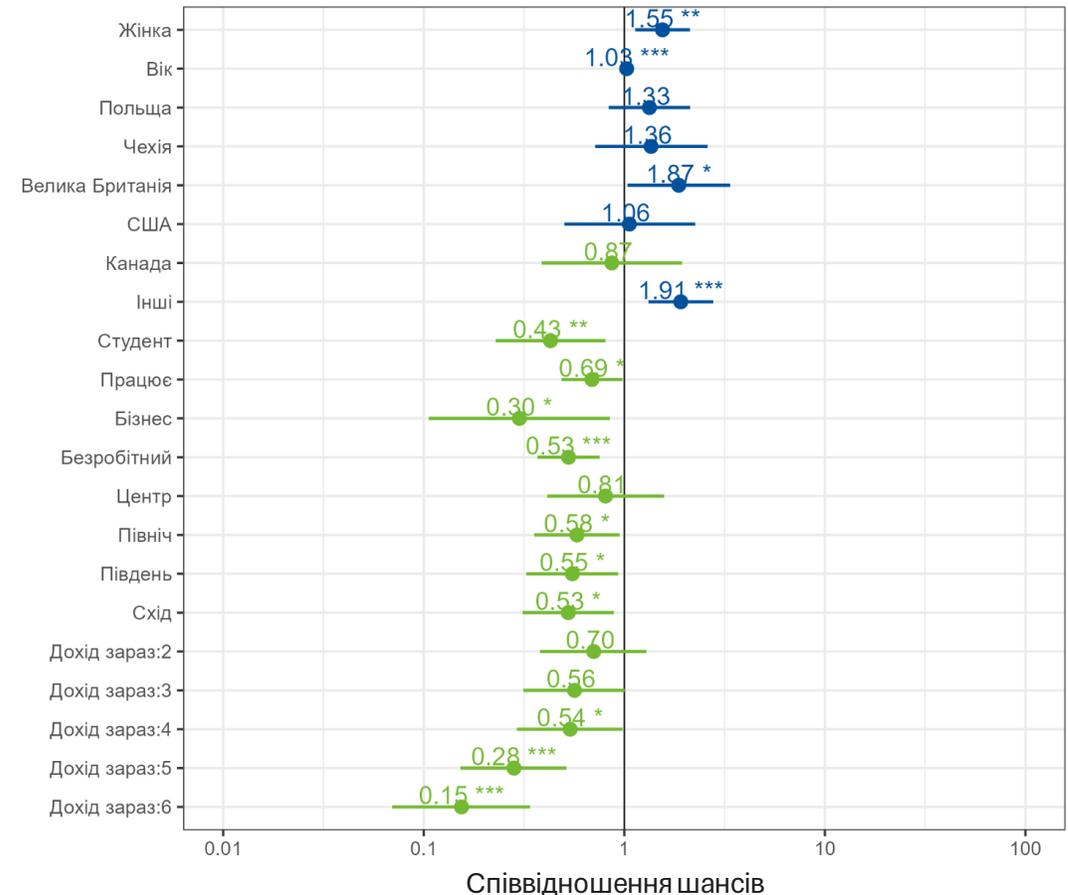

РЕГРЕСІЙНИЙ АНАЛІЗ

Результати регресійного аналізу – фактори, які корелюють із бажанням українців повернутися

- Жінки на 55% більш схильні прагнути повернення в Україну, ніж чоловіки. Чоловіки можуть боятись, що не зможуть повторно виїхати за кордон або будуть покарані, якщо незаконно перетнули кордон.
- Старші люди більш схильні до повернення в Україну: якщо людина старше на 1 рік, це збільшує вірогідність того, що вона бажає повернутись, на 3%.
- Менш схильними до повернення є студенти іноземних закладів вищої освіти, наймані працівники, власники бізнесу за кордоном і ті, хто не працює, але шукає роботу (на 57%, 31%, 70% і 47% відповідно, порівняно із тими, хто не працює і не шукає роботу).
- Українці, які зараз проживають у Великій Британії, на 87% більш схильні бажати повернутись, ніж українці в Німеччині.
- Біженці, які виїхали з Північної, Південної та Східної України, менш схильні бажати повертатися до України, ніж ті, хто виїхав із Західної України (на 42%, 45% і 47% відповідно).

Результати регресійного аналізу

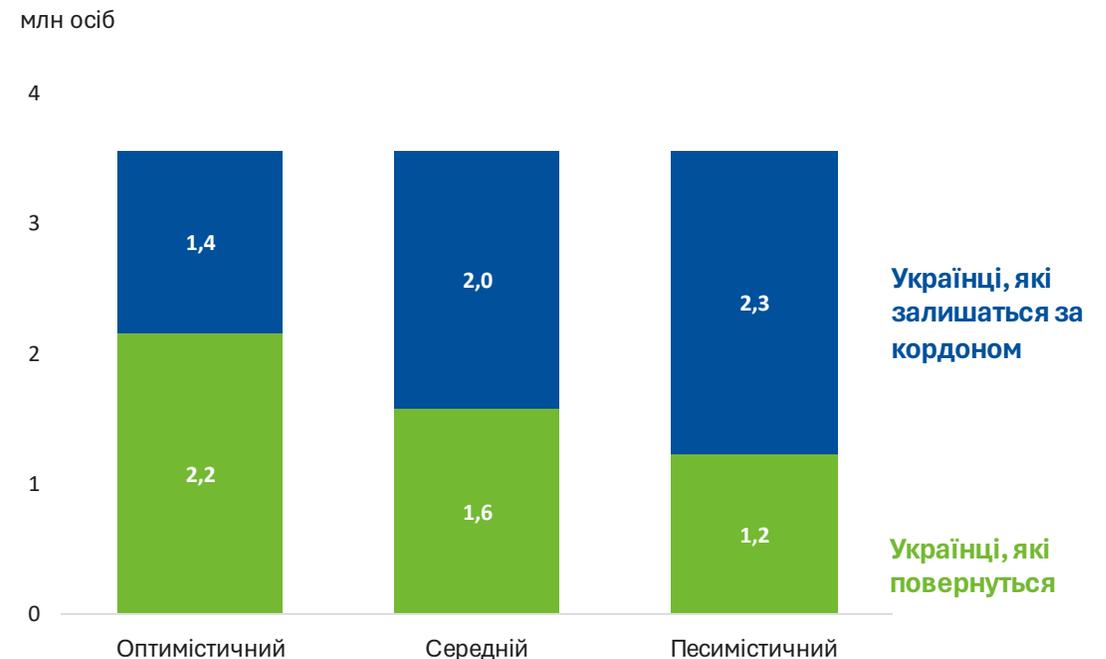
СКІЛЬКИ БІЖЕНЦІВ ПОВЕРНЕТЬСЯ? ВПЛИВ НА ЕКОНОМІКУ ТА ДЕМОГРАФІЧНІ ВТРАТИ

СКІЛЬКИ БІЖЕНЦІВ ПОВЕРНЕТЬСЯ, А СКІЛЬКИ ЩЕ ВИІДЕ?

Оцінюємо повернення біженців за трьома сценаріями

- Ми оцінюємо кількість біженців, які повернуться та залишаться за кордоном у трьох сценаріях: оптимістичному, середньому та песимістичному.
- За нашими розрахунками, після закінчення війни за кордоном загалом залишиться 1,4 млн українців в оптимістичному сценарії, 2,0 млн – в середньому, та 2,3 млн в песимістичному сценарії.
- Таким чином, до України повернеться 2,2 млн українців в оптимістичному сценарії, 1,6 млн - в середньому і 1,2 млн – у песимістичному.
- За нашими розрахунками, за кордон додатково можуть виїхати 87,6 тис. українців в оптимістичному сценарії, 115 тис. в середньому та 154,9 в песимістичному.

Кількість українців, які повернуться в Україну та залишаться за кордоном залежно від сценарію

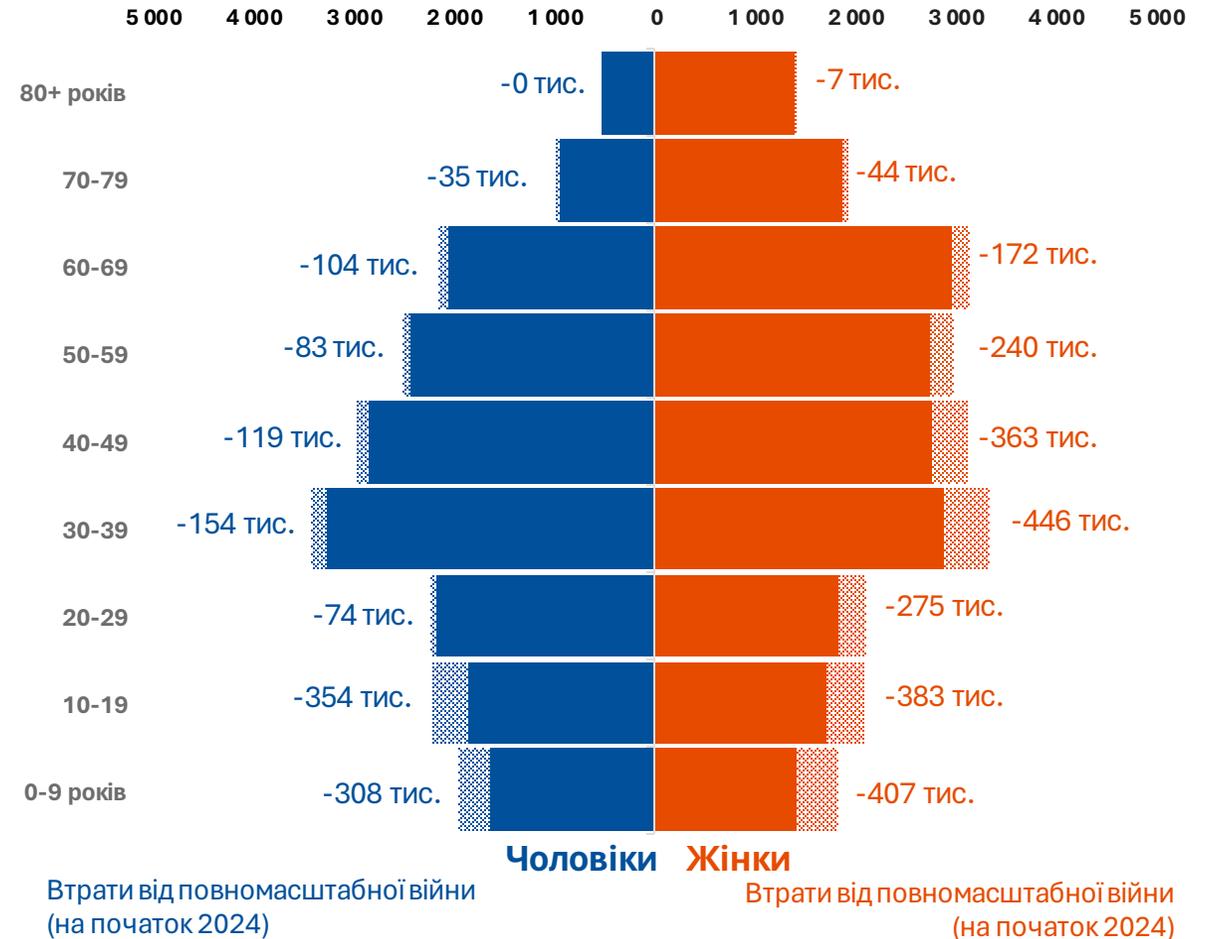

Джерело: розрахунки ЦЕС на основі опитування Info Sapiens, грудень 2023 — січень 2024

ВПЛИВ НА ЕКОНОМІКУ ТА ДЕМОГРАФІЧНІ ВТРАТИ

Економічні та демографічні втрати від повернення біженців

- Економічні втрати від повернення біженців включатимуть зниження споживання в Україні та зменшення виробництва.
- Загальні втрати для економіки України становитимуть 3,9% від довоєнного ВВП в оптимістичному сценарії, 5,41% - в середньому сценарії та 6,31% - в песимістичному.
- Демографічні втрати: найбільше зменшилась кількість дітей та жінок середнього віку. Близько 18% українських дівчат та 14% хлопців віком 0-9 років зараз знаходяться за кордоном.
- Великі втрати і у віковій групі 10-19 років: наразі за кордоном знаходяться 15% дівчат та 14% хлопців цього віку.
- Серед дорослих найбільше зменшилась кількість жінок віком 20-49 років: за кордон виїхали 12% жінок віком 20-29 років та 30-39 років та 10% жінок віком 40-49 років.

РЕКОМЕНДАЦІЇ

Як стимулювати українських біженців повернутись до України?

- **Співпраця з країнами ЄС у поверненні українців після війни:** Україна має донести до європейських партнерів, що допомога Україні у поверненні біженців після війни буде великою підтримкою для неї.
- **Швидка післявоєнна відбудова постраждалих регіонів:** щоб українцям із регіонів, які постраждали від війни, було куди повертатись, потрібно швидко відбудувати зруйновані регіони.
- **Поки триває відбудова, надавати допомогу людям із постраждалих й окупованих регіонів:** це може бути як грошові виплати, так і забезпечення житлом чи субсидування його оренди у регіонах України, які не зазнали руйнувань внаслідок війни.
- **Розвиток механізмів державно-приватного партнерства:** щоб інвестор мав намір вкладати кошти в українську економіку без побоювань, пов'язаних із труднощами у пошуку робочої сили, держава може будувати житлові будинки для потенційних працівників.
- **Допомога у пошуку роботи у безпечнішому регіоні, курси перекваліфікації.**
- **Збільшення ресурсів на комунікацію зі співвітчизниками за кордоном через дипломатичні представництва:** організувати регулярні зустрічі, консультації та інформаційні семінари для українських громадян, які залишили Україну.
- **Спрощена реінтеграція дітей до навчання в українських школах:** Коли українські діти будуть повертатися до України, слід зарахувати вивчені ними предмети за кордоном та поновити їх у школах без додаткових іспитів.
- **Спрощення вступу українських випускників іноземних шкіл до українських закладів вищої освіти.**
- **Надання українським біженцям свободи пересування і вибору місця проживання, аналогічно до громадян ЄС:** це дозволить біженцям повертатися без страху втрати пільг або права на проживання за кордоном.

ГОЛОВНЕ

- За нашими розрахунками, **станом на кінець січня 2024 року за кордоном через війну перебуває 4,9 млн українців.** Переважна **більшість біженців – це жінки (72% серед повнолітніх та 65% від усіх) та діти (38% від усіх).** Найбільша статево-вікова категорія – жінки у віці 35-44 років (13%).
- Станом на січень 2024 року, **найбільша частка українських біженців у Європі перебуває в Німеччині (30%) та Польщі (22%).** Поза країнами Європи, найбільшими країнами за кількістю прийнятих з початку повномасштабного вторгнення українців – **США (280 тис. осіб), Велика Британія (253,2 тис.) і Канада (210,2 тис.).**
- Правовий статус українських біженців у країнах Європи та за її межами: **багато країн поступово скорочують витрати на біженців та роблять умови для них більш жорсткими** ніж на початку повномасштабного вторгнення.
- Майбутнє статусу тимчасового захисту: найбільш оптимальний сценарій – **надання українцям свободи пересування і вибору місця проживання, аналогічно до громадян ЄС.**
- За нашими розрахунками, **за межами України за різними сценаріями можуть залишитись від 1,4 млн до 2,3 млн українців.**
- **Ключові рекомендації, щоб стимулювати українців повертатися:** співпраця з країнами ЄС щодо повернення українців після війни; швидка післявоєнна відбудова постраждалих регіонів; допомога людям із постраждалих та окупованих регіонів на час відбудови; розвиток державно-приватного партнерства; збільшення ресурсів на комунікацію зі співвітчизниками за кордоном через дипломатичні представництва; спрощення реінтеграції дітей до навчання в українських школах та вступу українських випускників іноземних шкіл до українських вузів; забезпечення українських біженцям можливості вільного переміщення та вибору місця проживання, аналогічно правам громадян Європейського Союзу.

ДЯКУЄМО ЗА УВАГУ!